

Въведение

Млада наука за изкуствата

Науката започва от въпрос, изкуството – от емоция. **Науката** търси аргументираните отговори и обяснения; интерпретира емпиричните факти чрез теоретични понятия; подрежда рационално аргументациите; генерира теоретични модели на действителността; формира парадигми и изследователски школи; проучва с добра методика, описва обективно, анализира всестранно; прогнозира въз основа на открити фактори и изчислени зависимости. **Изкуството** следва чувството и ценностната реактивност; изобразява емоционалните валенции; хармонизира символите и усещането за хуманните стойности; създава автономна реалност на духовността и полета на фантазията; синтезира художествен образ на действителността; предава идейни и морални послания. Живата наука и живото изкуство са едновременно в конкретиката на всекидневието и в абстракцията над потока от събития. От емпирията вземат случките, поводите, провокациите за творческо и изследователско търсене. Интерпретират и синтезират, изграждайки абстрактни системи от художествени или теоретични модели на реалността. Връщат се обратно в контекста на емпириката, за да направят откритието си достъпно за света, за да изведат всекидневния човешки опит до ново ниво на индивидуална и социална чувствителност и възприемане, осмисляне и действие, до провокиране на промяна и стимулиране към развитие. Тази кръгова траектория предполага неразривна, жива, взаимозависима връзка между автора, творбата и публиката. До такава степен, че заниманието с наука или изкуство се оказва „вирусоподобно”, както пише Калина Терзийска във въведението към „Сценични изкуства”.

Науката и изкуството, като специфични видове дейности, задоволяват фундаментални обществени потребности: потребността от възпроизводство на качествено население и тази от производство на духовни блага. От науката знаем, че човешкото общество достига следващо ниво чрез балансирано задоволяване на основните пет обществени потребности: материално производство; комуникации; обществено управление и вече посочените две.¹ Всяко презадоволяване или критичен недостиг на една от тях ощетява друга и води до кризисни състояния. Следователно, всичките пет изискват средства, материали, условия, капитали – човешки, социален, финансов, и т.н. за своето реализиране и развитие. И точно в сърцето на днешната криза, когато българската наука и изкуство са приласкани от необятността на световното

---

¹ Михайлов, С. *Социологическа система*. София: М-8-М, 2010. – с. 272.

наследство и съвременност, и едновременно с това - прокудени от държавния годишен бюджет, се ражда „Млада наука за изкуствата”.

Определихме я като „*млада*”, защото авторите са изследователи в начална степен на своя опит, докторанти или постдокторанти – до 8 години след защитата на докторска дисертация. Някои от тях за първи път представят работата си публично пред колеги със сродни интереси и цели и за първи път виждат идеите си на бял лист. Други са напреднали в своя изследователски опит, апробират и допълват методи и форми за писмено и устно излагане и аргументиране на научните си тези. Трети са овладели обекта и предмета на своята работа, познават методите за тяхното изследване и търсят кристалната форма на изказ, точките на дискуссионност, посоката към изводите. Следователно, тук са представени **началните три нива в научното развитие на младия изследовател**.

Първото, аналогично на развитието на човека, е *детство*. Характерно е с търсене на своя авторова индивидуалност, ангажираща изследователска тема, формулиране и задаване на ясни въпроси, трупане на текстове – статии, студии, монографии, както и на данни – статистически, социологически, културологични, на опит – чужд и собствен, до степен на пълно загубване в безбрежието на морето, в което младият изследовател е решил да се потопи. Индивидуалната психологическа подкрепа в този момент има решаващо значение за отговора на **вечния въпрос**: *да бъде или да не бъде, да остана или да се оттегля*. В тази фаза от индивидуалното творческо израстване извънредно важна е подкрепата от общността, възможността да отвориш работата си към дискусия, способността да приемеш бележките на другия, умението да ги имплантираш в собствената си мисъл и етиката да отговориш със същата всеотдайност на колега, за да му помогнеш да направи и той своята стъпка напред.

Следващото ниво е *юношество*. Маркерите, по които може да се разпознае в статиите тук, са подобни на тези в социалното поведение на юношата. Темата е уточнена, материалите се събрани, обработени и класирани, мисълта съзрява, текстът – също. Авторът проявява отношение към научния жанр, изгражда собствена теза и търси аргументация. Някои от чертите на формирания научен подход и стил ще останат трайни, други – ще се преобразят в процеса на развитие. Сигурността в личната теза се сблъсква с несигурността, която изследователят изпитва спрямо методите за преход от теория към емпирика и обратно. **Въпросите** тук са: *така ли е или не е така, кое точно е?* Отговорите ще даде общността на утвърденото знание, чрез посредничеството на общността на колегите – утвърдените учени, научните ръководители, консултанти, рецензенти, младите изследователи в същото или сродно поле, а понякога дори и в диаметрално противоположна област. Тук решаващо значение има връзката с колегите, откритото споделяне на опит, едновременно с това и възпитаването на умение за концентрация, задълбоченост и смелост в творчеството.

Третото ниво е *първата младост*, когато изследователят вече предвкушава свободата на завършващото научно изследване и, следвайки кръговата цикличност на живота, се оказва отново пред **въпросите**: *да бъде или да не бъде, да остана или да си тръгна*. Статиите тук, с автори в научна младост, еднозначно показват решението на изследователите да продължат строежа, чиито основи вече са изградени. За тях *Млада наука за изкуствата* е утвърждаване на постигнатото. За *Млада наука за изкуствата* те са най-скорошно преживения опит, предлагат съвременна

библиография и избистрен „научен поглед върху възприемаеми културни форми“, както казва Вероника Келбечева във въведението на „Визуална култура“.

Общото за трите нива е *пронизващата потребност от жива, колегиална, научна дискусия*, от среща и запознанство, разгорещен спор и плодотворен дебат. Това се опитахме да постигнем в научната сесия за докторанти в областта на изкуствата „Млада наука за изкуствата“, НАТФИЗ, 21 май 2010. Скоро след като разпространихме поканата, над 50 колеги заявиха сериозно намерение за участие. Това беше първото предизвикателство за Организационния комитет, който трябваше да съвмести всичките получени заявки в рамката на ограниченото време и пространство, идея и цел.

Методиката на работа е същата както в зората на научното изследване, когато материалите са вече натрупани – започваш да четеш и селектираш по предварително избрани структура и критерии. Не се получава изведнъж. И ние няколко пъти променяхме структурата и още много пъти обсъждахме критериите. Колебаехме се между интердисциплинарен или дисциплинарно определен подход. Спряхме се на втория и структурирахме съдържанието в четири панела: „Сценични изкуства“; „Музикални изкуства“; „Екранни изкуства“; „Визуална култура“. Това са и панелите в четирите части на настоящия сборник.

После дойде ред на **критериите за селекция** на подадените резюмета. Решихме да изработим и приложим едни и същи критерии на този етап и на следващите два: подбор на текстове за публикация и рецензиране. Оттук се появи и една свръхзадача пред Организационния комитет – да предвиди кои от резюметата имат потенциал и ще успеят да бъдат превърнати в научни статии. Резултатът от това упражнение е тук, в този сборник, а критериите са:

- **първият:** *съответствие на темата на резюмето с един от панелите;*
- **вторият:** *научноизследователски подход, спазване на научните принципи: обективност, рационалност, позитивизъм, коректност;*
- **третият:** *научен принос – иновативност по отношение на проблематика, интерпретация, методика, творчество;*
- **четвъртият:** *уважение на книжовните норми на българския език.*

Съвсем малка част от подадените резюмета не срещнаха критериите, останалите включихме в програмата, приложена тук. Съобразно степента, в която покриват изискванията, някои колеги бяха поканени да представят работата си обстойно, а другите – да направят научно съобщение, в което да посочат основни съдържателни елементи на изследванията си. Тук са публикувани статии по някои от направените презентации. Темите на научните съобщения са посочени в приложената програма.

Всички участници в научната сесия подадоха авторски текстове, някои от тях преработиха статиите си вследствие на дискусиите. Но само една част получиха *положителна рецензия и одобрение за публикуване* след съответна доработка и редактиране – с оглед отразяване на конкретни бележки по съдържането и структурата, научния и понятийния апарат. **Рецензенти са изявени учени** и изследователи в областта на изкуствата и сродни дисциплини. Те работиха по предварително зададена *матрица за рецензиране*, разработена за *Млада наука за изкуствата* – с цел да се постигне по-голяма обективност и безпристрастност, коректност на рецензията. Указанията и рецензионната матрица са приложени тук.

Някои текстове отпаднаха – авторите им не успяха да се справят.

Другите се справиха! Преминаха през всички кръгове на ада на научното писане и публикуване и ето ги, пред вас, в следващите страници.

Наричаме инициативата „Млада наука“, защото *подходът и методът за организацията и осъществяването на сесията и сборника са научни* – на индивидуално ниво като стремеж на всеки от авторите, но и на общностно ниво като колективна идея и цел, мисия и изпълнение. Освен в следващите статии, същото може да бъде видяно и в подготвителните документи, които Организационният комитет изработи и разпространи в хода на своята работа. Писмото за подкрепа до Ректора и Академичния съвет на НАТФИЗ, както и Поканата за участие в сесията са приложени тук.

Млада наука за изкуствата е първата най-висока точка, която достигнахме в резултат от обучението по дисциплината „Методология на научното изследване“, задължителна в учебния план на докторантите в НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“ от 2007/2008 учебна година досега. Известно е, че постигането на целта на всяко научно изследване зависи от познаването, избора и прилагането на оптимално точния комплекс от методи, но когато става дума за изследователи в начална степен на своя опит, то необходима е и огромна психологическа подкрепа и мотивиране, за да се преодолява „докторантският страх“, породен основно от недостатъчното познаване на изследователския цикъл и неговите закономерности. Учебната програма е приложена тук.

Младостта е дръзка, своенравна и свободна. Младата наука – също. Но тя не би могла да се роди, да съществува, да се развива, ако не се подчини на принципите за обективност и позитивизъм, и особено приемственост между поколенията на установеното и ново знание, на утвърдените и начинаещи учени. Това са водещите мотиви на *Млада наука за изкуствата*, която се случи **благодарение на подкрепата на изявени български учени** в областта на науките за изкуства и други сродни обществени науки.

Най-напред във времето бяха *Ректорът на НАТФИЗ проф. д-р Станислав Семерджиев и Академичният съвет*, които не само че дадоха зелена светлина на идеята, но също и бяха с нас, когато ни беше трудно.

Написаните текстове трябваше да се превърнат в научни статии. Това не стана с магията на театъра, нито пък с омаята на музиката и визуалната реторика. И екранът, който от „герой на нашето време“ се превърна в „главен демиург на съдбата ни“, както казва Деян Статулов във въведението на „Екранни изкуства“ тук, не можа да помогне. Помолихме екип от изявени учени, висококвалифицирани специалисти в областта на изкуствата и сродни дисциплини да рецензират текстовете като съблюдают приложението на принципите за научност, иновативност, творчество, академична етика. Те се съгласиха и всеотдайно работиха, за да могат авторите, младите изследователи, да пристъпят следващата стъпка в научната си кариера.

Поради това, лично и от името на Организационния комитет, си позволявам да изразя дълбока благодарност на нашите рецензенти: *проф. д.н. Владимир Игнатовски (изкуствознание), проф. д.н. Божидар Манов (изкуствознание), проф. д.н. Камелия Николова (театрознание), проф. д-р Наташа Япова (история на музиката), доц. д-р Спаска Зафирова (философия на науката), доц. д-р Александър Вълков (икономика), гл.ас. д-р Валерия Пачева (обществени комуникации)* за тяхната лична отзивчивост и съпричастност към идеята, за професионалната им коректност, за

обективността на оценките им, за бележките и коментарите, за съветите за подобряване на качеството на публикуваните тук научни материали.

Млада наука за изкуствата нямаше да се осъществи в този вид и форма, ако беше останала без приятелството и финансовата подкрепа на „Тринити Филмс“ и Фондация „Българско кино“. Те бяха с нас, те са едни от нас, и за това споделяне и съпричастност им благодарим.

И ето, разгърнете книгата и прочетете младата наука за изкуствата в четири части: „Сценични изкуства“, „Музикални изкуства“, „Екранни изкуства“, „Визуална култура“, съобразно принадлежността на статиите и авторите към вид изкуство. Ще усетите и тайната ни идея, изразена брилянтно от Снежина Врангова чрез думите на Тадеуш Бърд във въведението на „Музикални изкуства“: „Отликите между различните видове изкуства са несъществени, тъй като основната цел на цялото изкуство е отново и отново да отразява живота, който винаги е неповторим и нов“. Затова обединихме всички цитирани и използвани литературни източници в един общ списък, който ще намерите след последната статия.

Ще проследите в „Приложения“ процеса на организация и изпълнение на задачата, която членовете на **Организационния комитет**: д-р Катя Михайлова, Таня Богомилова, Калина Терзийска, Десислава Стойчева, Ангелина Георгиева, Калин Ангелов, Александър Събев, Константин Каракостов си поставиха и изпълниха. Ще изпитате, вярвам, и удоволствие от прецизността на българския език, графичния дизайн и оформление на сборника, за което благодарим на издателство „М-8-М“ и лично на техническия редактор Тодорка Кинева, която като повечето от нашите автори е също докторант.

*Д-р Катя Михайлова,
Съставител*